

ŽALOBA

NAŠE CESTA OD MARASMU KE KRACHU

František Nevařil

„Naše cesta od marasmu ke krachu“ je jedna ze tří částí knihy Žaloba, vydané v r. 1994, to je k 5. výročí listopadové "revoluce". Další dvě části byly jiných autorů.

Žaloba - naše cesta od marasmu ke krachu

O B S A H

Strana

1. Výsledek korunuje dílo	1
2. Z komunistického bláta do kapitalistické louže	2
Pád produkce	2
Zrychlení ústupu ze světových pozic	3
3. Neštěstí nechodí nikdy samo	5
Nezaměstnanost	5
Inflace	5
Zvýšení zahraničního zadlužení	7
Vznik vnitřního státního dluhu	8
4. Deformace, deformace, deformace...	8
Destrukturalizace ekonomiky	8
Hodnotové a monetární deformace	11
Není trh jako trh	14
5. Náš "nový úděl" – bída	15
Nastoupilo absolutní zbídačování	15
Latinoamerikanizace obyvatelstva	18
6. Jak občané přicházejí o svůj majetek	19
Znehodnocení hotovostí a vkladů	19
Restituce a nové křivdy	19
Privatizace - vyvlastnění majetku obyvatelstva	21
Zahraniční kolonizace	24
Česká republika a Slovensko	27
Co nás stojí stát?	28
7. Kdo to zavinil?	30
Dědictví komunismu	30
Ztráta východních trhů	32
8. Zač jsme bojovali....!?	34
Co nesmíme znát	34
Hlavní hříchy a hříšníci	35
Žalujeme...	39

NAŠE CESTA OD MARASMU KE KRACHU

Motto: "Nejsou jako oni - jsou ještě horší"

1. Výsledek korunuje dílo

Už čtyři roky u nás probíhá hospodářský rozvrat a všeobecný úpadek, i když se to eufemisticky nazývá ekonomickou reformou. Převládající část obyvatel se musela začít řídit zásadou "zachraň se kdo můžeš". Proto v této analýze nemůže jít o jiné než kritické hodnocení tohoto vývoje.

Je nesporné a nepopíratelné, že předchozí komunistická diktatura napáchala na naší zemi a společnosti nesmírné škody. My se však už jimi v této práci nebudeme zabývat a to nikoliv proto, abychom je zakrývali nebo popírali, ale protože dnes už by šlo jen o pouhé kopání do mrtvol, které nemůže sloužit jinému účelu než odvádění pozornosti od chyb a škod páchaných současnou vládnoucí politickou garniturou.

Nikdo nepochybuje o tom, že u nás byla nutná co nejrychlejší obnova demokracie a trhu. O to se už od začátku r. 1990 u nás spory nevedly a nevedou. Oba tyto rozhodující společenské instituty, které pokládáme za základ přirozeného práva se v praxi vzájemně podmiňují a živí, i když není tajemstvím, že v řadě prudce a velmi úspěšně se rozvíjejících tržních zemí Asie (Hongkong, Jižní Korea, Singapur, Tajvan) mají zatím k demokracii dost daleko.

V zápalu diskusí se však ztrácí ze zřetele hlavní ekonomický cíl, kterým je obnova prosperity. Fungující vnitřní a zahraniční trh je tu jen předpokladem k jeho zajištění. Předpokladem rozhodujícím, avšak nikoliv jediným. Je proto sice nutné sledovat vývoj a změny systému, ty však mohou mít smysl a být racionální jen za podmínky, že jejich efekt je prokazován hospodářským růstem, že přinesou něco hmatatelného pro zlepšení kvality života lidí.

A i když se o tom nemluvílo a nemluví, tak třeba s obnovou trhu u nás se vlastně rovněž započalo - samozřejmě nedokonale a nekomplexně - už od druhé poloviny osmdesátých let. Vždyť v r. 1989 už z předchozího centrálního plánování a řízení zůstala jen rámcová regulace vývoje mezd, investic a dovozu. K výraznému posunu v tomto směru došlo i v rámci zahraničního obchodu zemí RVHP (Rady vzájemné hospodářské pomoci), když na zasedání jejího výkonného výboru, tedy její druhé nejvyšší mezivládní instituce, bylo už v říjnu 1989 přijato rozhodnutí o převodu vzájemného obchodu na volně směnitelné měny, které tak měly nahradit převoditelný rubl v zásadě už od r. 1990.

Ujasněny dosud nejsou ani některé další zásadní otázky a přístupy. Víme třeba, že i sama demokracie má různé odstíny, a že se v této oblasti často neodůvodněně používá dvojí míry. Je snad monarchistické Lichtenštejnsko nebo bigotní Vatikán a jeho katolická církev fungující v našem těsném sousedství nebo dokonce u nás demokracií? Jak víme, nikdo tady ale nevznáší námitky, nikomu ve světě to jaksi nevadí.

Mnohdy značně odlišná pojetí platí i pro chápání trhu a jeho kvality. Třeba při srovnání poměrů v hlavních oblastech vyspělého světa, to je v USA, Západní Evropě a Japonsku existují často významné rozdíly v uplatnění reálného rozsahu vnitřního nebo zahraničního trhu, různé stupně jejich regulace či omezení, různý důraz na trh zboží a služeb, nebo trh práce, nebo trh kapitálu.

Jsme natolik poučení, že také víme o mnohých a to i dost závažných nedostacích některých dnešních demokratických a tržních principů a institucí na Západě, protože si s nimi oni sami neví rady a samozřejmě veřejně tyto problémy po léta ventilují. Pro nás z toho platí, že bychom se aspoň těm nejzřejmějším měli od samotného začátku obnovy demokracie a trhu co nejvíce vyhnout a tedy ne je pouze slepě kopírovat.

Z toho všeho musíme vyvodit jednoznačný závěr, že pro nápravu našich věcí - pro naši reformu - nebyl k dispozici zcela jednoznačný a jediný recept, jediná správná předem určená cesta. I když lze mluvit o zásadní shodě cílů, zvolený způsob přeměn měl být zkrátka co nejefektivnější a samozřejmě i nejrychlejší a to s přihlédnutím k našim specifickým a to hodně důležitým předpokladům. My jsme totiž vlastně trh neměli od r. 1948, přičemž naopak existoval třeba i v diktatuře hitlerovského Německa, salazarovského Portugalska, nebo frankistického Španělska. Jak potom můžeme skočit rovnýma nohama třeba do podmínek dlouhodobě fungujících a vyladěných trhů zemí Evropské unie (EHS), aniž bychom důsledně zvážili všechny potřebné nebo aspoň ty rozhodující reálné faktory a odlišnosti, a to alespoň z hlediska časové návaznosti či postupu při volbě kroků - liberalizace a privatizace - těchto principiálních společenských přeměn...?

Tato stručná práce je určena pro širokou přemýšlející veřejnost. Nemá proto žádné vědecké ambice. Při našem hodnocení současné situace se hodláme opírat jenom o rozhodující nesporná národohospodářské výsledky. Odmítáme brát v úvahu nejrůznější pozlátka a tzv. zasvěcená vysvětlení všeho druhu, pokud mají jen zakrývat a omlouvat pravý stav věcí. Ať už pocházejí od

kohokoliv, tedy od našich "odpovědných" politických představitelů a jim posluhujících servilních nebo jen naivních novinářů, nebo jde o různé více či méně příznivé posudky naší jediné správné cesty ze zahraničí. Odmítáme i různá ideologická a zpravidla dogmatická zdůvodnění, předkládané ušlechtilé záměry, radostná očekávání, sebechválu i chválu druhých a tak podobně. Nelze se schovávat ani za dobré hodnocení úvěrové bonity země zahraničím, třeba i ze strany mezinárodních měnových institucí.

Nenecháme se také mást prázdny frázemi o úspěšném postupu transformace, liberalizace či privatizace. Nejde nám o pouhé hodnocení metod a postupu ale toho, co se skutečně stalo. Odmítáme proto slova, slova, slova ..., a hodláme se držet pouze strohých faktů, faktů které lze ocenit, měřit a porovnat. Neboť za jediné a rozhodující kritérium nepokládáme různé detaily a okrajově nedůležité drobnůstky vytržené z celkového stavu a souvislostí, ale jen a jen skutečně dosažené objektivní souhrnné výsledky a důsledky, tak jak se projevily a ještě projeví v životě převážně většiny našich lidí. Porovnání toho jak žil a žije obyčejný průměrný člověk u nás doma.

Neboť nejde o to "co jsme chtěli" nebo "co jsme slibovali". Kdyby měla být reforma úspěšná, tak by na tom ČSFR, naše ekonomika a obyvatelstvo neměli prodělat, ale vydělat. Kategorickým požadavkem bylo, abychom se na jejím základě začali ne vzdalovat ale naopak rychle se přibližovat ekonomické úrovni vyspělých států. Aby na tom vydělala většina našich lidí a to od samého začátku. A protože tuto většinu představují v rozhodující míře pracující či zaměstnaní, musí to platit především z jejich hlediska - musí to být výhodné hlavně pro ně. Připomeňme si také, že jejich hlasy budou či měly by v demokratické republice rozhodovat. Takže taková je logika věci.

Východiskem a základnou naší analýzy přitom bude poslední rok totality, kdy se režim konečně položil, kdy došlo ke spontánnímu pádu marasmem prolezlého komunismu a předání moci, to je rok 1989. Budeme s ním pokud to půjde porovnávat skutečnost roku 1992 celé bývalé ČSFR, tedy tří následujících let. Jde o to, abychom si byli jisti maximálně možnou srovnatelností obou těchto období, abychom co možná omezili možná zkresení dostupných údajů.

Nevyhneme se přitom využití množství čísel, přičemž jejich převážná část se přitom opírá o běžně vydávané statistické ročenky ČSFR (popř. ČR z roku 1993). Pokud budou použity jiné prameny bude zmíněn příslušný odkaz. Bohužel získat dostatečně spolehlivé základní údaje je čím dál obtížnější - zejména výsledků za poslední rok federace (1992) je podezřele málo, data jsou tu děravá jako noty na buben jako by do toho nikdo neměl vidět - nebo jsou k máni mnohem později než dříve. To každou podobnou práci komplikuje a znejistí uje.

Zabýváme se tu tedy období, kdy podle vládního a parlamentního programu - scénáře přijatého v září 1990 - měla být naše reforma oficiálně v podstatě uzavřena přestavbou a zavedením nové soustavy daní k 1.1.1993. Takže potom mělo jít už jen o její vylepšování, o dokončení privatizace a upevňování měny. To se také stalo, protože všechno, co dnes určuje stav a vývoj naší ekonomiky, dnes je už jen důsledkem kroků založených touto reformou a v tomto období.

Od roku 1989 dosud proběhly u nás daleko hlubší společenské změny, než po únoru 1948 - nejen v organizaci státu a výměně politiků a státního aparátu, ale i v přeměnách vlastnictví a řízení podniků, rozdělení republiky na ČR a SR, a konečně i v oblasti zahraniční politiky a mezinárodního postavení státu.

Nakonec ještě metodickou poznámku. Ukazujeme-li důsledky této "všereformy" na ekonomice celé ČSFR, počítáme přitom většinou s miliardami. Abychom to čtenáři aspoň trochu přiblížili hodláme k tomu dát jakési rámcové měřítko. Určitě si udělá lepší představu když si uvědomí, že z pouhé jedné miliardy za ČSFR připadá na jednoho obyvatele bez rozdílu věku asi 65 Kčs, resp. v samostatné České republice od r. 1993 už asi 100 Kč.

2. Z komunistického bláta do kapitalistické louže

Pád produkce

V této stěžejní části se budeme opírat o národní důchod (ND) ČSFR. Dáváme mu přednost před příbuzným ukazatelem hrubého domácího produktu (HDP) - který však musíme použít pro mezinárodní srovnání - protože při své větší jednoduchosti zakládá menší možnosti zkresení, především nepřírozeným růstem bankovních úroků a nájemného. Navíc se více blíží vyjádření žádoucí konečné spotřeby země a jejího obyvatelstva. S určitým zjednodušením lze říci, že jeho hodnota vyjadřuje výši v daném roce vytvořených zdrojů v odvětvích výroby a oběhu - jakéhosi

souhrnného výdělku celého národního hospodářství - použitelných v podstatě na přímou osobní spotřebu obyvatelstva (především na nákup potravin, zboží a služeb), tzv. vládní nebo společenskou spotřebu či nepřímou spotřebu obyvatelstva (především služeb zdravotnictví, školství, ale i bezpečnosti, armády, diplomacie, justice a státní správy), jakož i na čistý přírůstek hodnoty majetku - osobního, organizací, a konečně i společenského či státního.

Výše ND v r. 1989 v běžných cenách tohoto roku činila 618 mld. Kčs. Měříme-li jeho další vývoj v cenách roku 1989, tzv. stálých cenách (jde o tzv. fyzický objem ND) pak proti tomuto základnímu roku se v r. 1990 snížil o 1,5 %, a v roce 1991 už o 18,9 %. Za rok 1992 sice už nebyl statistickým úřadem propočítáván, avšak bývá. Federální statistický úřad vykázal poslední /předběžné/ výsledky za první tři čtvrtletí 1992 s tím, že přitom proti r. 1989 udával pokles už o 31 %. Nezbyvá nám tedy než použít tento údaj i pro celý rok 1992, resp. pro období 1989 až 1992.

Tzn., že v r. 1990 jsme proti r. 1989 ztratili asi 9 mld. Kčs, v r. 1991 asi 117 mld. Kčs, a v r. 1992 asi 192 mld. Kčs - celkem tedy za tři roky asi 318 mld. Kčs, tedy zhruba asi 20 tis. Kčs na jednoho obyvatele (včetně kojenců). Protože běžné spotřebitelské ceny se podle úředního indexu v tomto období zvýšily v průměru o 92,5 % (ke konci r. 1992 dokonce o 105 %), pak v běžných /skutečných/ cenách r. 1992 už tato ztráta činila asi 612 mld. Kčs, resp. skoro 40 tis. Kčs na obyvatele.

Tato národohospodářská škoda - kterou nám už nikdy nikdo nevrátí - rychle dál narůstá. Promítneme ji jen do dalšího už uplynulého roku 1993, kdy ještě pokračoval určitý mírný pokles (za ČR a SR dohromady nejméně o 1 %), a úřední vzrůst cen proti r. 1989 nejméně na 230 % (spíše však reálně činil 240 až 250 % - viz dále). Potom se celkový výpadek ND za léta 1990 až 1994 zvýší ve stálých cenách nejméně asi na 520 mld. Kčs, resp. ve skutečných cenách r. 1993 dokonce na 1,200 mld. Kčs. Z toho plyne, že náš průměrný obyvatele už tak nenávratně ztratil okolo 77 tis. Kčs, resp. naše průměrná domácnost (počítá se s 2,7 členů) více než 200 tis. Kčs. Každý si tak může představit, o co už vlastně přišel, co by si za to mohl koupit navíc..., co by mohl navíc pořídit stát nebo obce.

Přitom lze mít oprávněné pochybnosti o tom, zda tento úředně vykázaný pokles není v reálné skutečnosti ještě větší. Tuto možnost nám signalizují zejména tyto nepřímé důkazy:

a/ na tvorbě ND se průmysl, stavebnictví, zemědělství a nákladní doprava podílely v r. 1989 asi 82 %. Přitom jen do konce r. 1992 výroba v průmyslu klesla o 38 %, ve stavebnictví o 31 %, v zemědělství o 23 % a v nákladní dopravě o 44 %. Souhrnně by se to mělo projevit snížením ND zhruba až o 36 %;

b/ pro zjištění trendu fyzického vývoje ND je v praxi rozhodující použitý cenový index, protože jeho výše v běžném roce se zjišťuje jen v běžných cenách. Řekněme např., že v základním roce činil ND 600 mld. Kčs, a v dalším roce se v běžných cenách zvýšil na 850 mld. Kčs, při indexu zvýšení celkové hladiny cen (tzv. cenového deflátoru/ na 150 % /tj. o 50 %). Tzn., že ve skutečnosti ve stálých cenách klesl asi o 5,5 % ($850 : 150 = 567$, $567 : 600 = 94,5$). Kdyby však index cen činil 160 %, pak už by pokles činil 11,5 %. Podezření získá zainteresovaný čtenář tam, kde se pokusí sestavit svůj vlastní index vývoje cen za r. 1989 až 1992. Těžko najde důležité položky výdajů, kde by koncem r. 1992 nebyly ceny potravin, zboží a služeb zpravidla mnohem více než dvakrát vyšší oproti závěru r. 1989, i když monopolní úřední index vcelku vykazuje vzrůst cen jen o zmíněných 92,5 % /resp. 105 %/.

Zrychlení ústupu ze světových pozic

Nyní si tento vývoj ukažme v mezinárodním srovnání. Tady musíme použít ukazatel hrubého domácího produktu /HDP/, který je v tomto směru nejvíce používán a sice převedený na jednotnou měnu, tj. USD (americké dolary). Opět začneme výsledky r. 1989, kdy HDP v běžných cenách za ČSFR dosáhl 759 mld. Kčs, tj. asi 48,6 tis. Kčs na obyvatele. V daném roce byl reálný kurz USD ku Kčs /podle tzv. parity kupní síly/ odborníky odhadnut nejvýše na 10 Kčs za USD. Tzn., že na jednoho obyvatele připadalo 4,9 tis. USD. Tehdejší SRN však dosáhla 22,7 tis. USD (podle OSN), takže naše ekonomická úroveň či národohospodářská efektivnost se pohybovala jen asi okolo 20 % úrovně SRN.

Mezitím HDP ČSFR - počítáme-li se stejným vývojovým trendem jako u ND /oficiální statistika sice tady uvádí příznivější vývoj, tj. pokles jen asi o 22 % ale to je bez důslednějšího zdůvodnění a vyloučení významných zkreslujících vlivů vysoce nevěrohodné/ - se v běžných cenách v r. 1992 zvýšil asi na 1.008 mld. Kčs ($759 \times 192,5 \times 69 \%$), tj. zhruba na 54 tis. Kčs na obyvatele. Kupní síla koruny však v důsledku inflace poklesla - odhadem asi na 18 Kčs za USD (tj. po zohlednění korekce určitého cenového růstu v USA). V USD tedy se náš HDP naopak snížil zhruba na 56 mld. USD, tj. asi na 3,6 tis. USD na obyvatele. Tedy na necelých 16 % úrovně bývá. SRN.

